

Ο ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ΤÖNNIES

ΚΑΙ Η

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ *Ferdinand Tönnies* (1887: ἔκδοσις τοῦ ἔργου του « Κοινότης καὶ Κοινωνία ») συνέπεσε μὲ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καθ' ἣν ὁ κόσμος εἶχεν ἐνάγκην ἀπὸ μίαν μεγάλην πιστοποίησιν. Ἐχρηιάζετο τὴν πιστοποίησιν τοῦ ἐκτροχιασμοῦ, ὁ ὁποῖος προσδιόριζε τὰ δῆματά του, τοῦ ἐκτροχιασμοῦ, ὅστις δὲν συνίστατο εἰς « ὠραίαν τινὰ ὀργανικὴν πλάνην », ὅπως θὰ εἶλεν ὁ *Walther Rathenau*, ἀλλ' εἰς στείρωσιν ὄλων τῶν ἐημιουργικῶν ἐκείνων πηγῶν (πίστις, ἑσωτερικὸς ἐνθουσιασμός, βιονουσιακὴ συνείδησις κ.λ.π.), ἐκ τῶν ὁποίων καὶ μόνων ἦτο δυνατόν νὰ πηγάζῃ ὠραῖον τι καὶ ὑψηλόν.

Ὁ Νατουραλισμὸς, τῶσον εἰς τὰς τέχνας, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην, κληρονόμος ἀμεσοῦ, ἀλλὰ καὶ κακὸς τοῦ Ῥασιοναλισμοῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν γαλλικοῦ Ἐυδορωμαντισμοῦ, ἠσέλει ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τρεφόμενος ἀπὸ τὰς πλέον β ελυρὰς πτυχὰς τῆς καὶ παρασιτῶν ἐπὶ τῶν μηδαιμιωτέρων τῆς λεπτομερειῶν.

Ὁ Γερμανικὸς Ῥωμαντισμὸς, ἡ μόνη γνήσια ἐμφάνισις Ῥωμαντικῆς θελήσεως, προσδιωρισμένος ἀπὸ τὴν μουσικὴν νοσταλγίαν τῆς γοθικῆς γραμμῆς, εἶχε παρέλθει χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἴχνη ἰκανά, ὅπως ἀποτελέσωσι φραγμὸν εἰς τὴν μεγάλην καὶ τραγικὴν παρεξήγησιν, τὴν ὁποίαν διήρχετο ὁ κόσμος, τὴν κοσμοϊστορικῶν παρεξήγησιν, ἣτις ἐκηδεμόνευτέ ποτε τὴν πνευματικὴν Ἀνθρωπότητα. Γόνος γνήσιος αὐτοῦ τοῦ γερμανικοῦ Ῥωμαντισμοῦ ἐναφανίσθη πρῶτος, ἐν μέσῳ τῆς παζοδρομιακῆς ἐκείνης πραγματικότητος, ὁ *Ferdinand Tönnies*.

Ὁ Τönnies δὲν διεξεδίχασε βαθύως τὴν ἀποστολὴν προφήτου ἢ καὶ δημιουργοῦ. Ἐνεφανίσθη ἀπλῶς ὡς κριτής. Καὶ διὰ νὰ ἀντλήσῃ κύρος εἰς τὴν ἐστέρημένην ἀμέσου ἐημιουργικότητος ἀποστολὴν του ἔπρεπε νὰ χρησιμοποίησῃ μίαν ἐπιστήμην. Καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν συνθετικωτέραν τῶν ἐπιστημῶν: τὴν **Ἐκείνωσιολογίαν**.

Τί ἐσήμαινεν ὁμοῦς μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἡ Κοινωνιολογία; Ἐπὶ τίνων προηγουμένων τῆς αὐτῆς Ἐπιστήμης ἐδασίοθη ὁ Tönnies;

Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Κοινωνιολογίας μέχρι τοῦ Tönnies. Οὐδε ὁμοῦς δικαιούμεθα νὰ προϋποθέσωμεν ὡς γνωστὰ ἔλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προηγήθησαν τῆς ἐμφανίσεώς του. Τὸ πρῶτον θὰ ἦτο ἐκτὸς τοῦ θέματος. Τὸ δεῦτερον θὰ ἦτο παράτολμον. Καὶ ναὶ μὲν εἶνε γνωσταὶ αἱ θεωρίαι, αἷτινες πρὸ τοῦ 1887 ἐτύγχανον μοιραίως συνδεδεμέναι πρὸς τὸ πολυπαθὲς ὄνομα τῆς Κοινωνιολογίας, ἡ σημασία ὁμοῦς, τὴν ὁποίαν λέκτηνται αἱ θεωρίαι αὗται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ταύτης εἶνε ὑποβεβλημένη εἰς πολλὰς καὶ σοβαρὰς ἀμφισβητήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων δυσκόλως εἶνε δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῶμεν.

Τὸ ὄνομα τῆς κοινωνιολογίας, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐπιστήμην ὁ *A Comte*, εἶνε ζήτημα ἔαν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Tönnies εἶχε τύχει δικαιοῦσεως ἐκ μέρους τοῦ περιεχομένου τῆς ἐρεῦνης, τὸ ὁποῖον ἐτάχθη νὰ περιβάλλῃ. Ὁ *Comte*, ὁ φερόμενος ὡς πατὴρ τῆς Κοινωνιολογίας, ἂν καὶ ἐφιλοδόξησε νὰ γίνῃ ὁ προφήτης θρησκείας νέας, δὲν ὑπῆρξεν εἰ μὴ ὁ αὐθιρέτος ταξιόνομος τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, ὁ ἀγνοήσας μέγα μέρος τῆς ἱστορίας καὶ παραγνωρίζας τὸ ὄλικόν, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε. Καὶ αὐτὸς ὁ περίφημος Νόμος τῶν τριῶν σταδίων τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἀνθρωπότητος, διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὁποίου τόσον πολὺ ἐκολακεύθη, δὲν ἦτο εἰ μὴ κενὰ λέξεν ἀντιγραφῆ τοῦ Νόμου τοῦ *Saint-Simon*, τὸν ὁποῖον καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ *Turgot* εἶχεν ὀκαινῆθαι. Διὰ νὰ ἐνοήσῃ τις τὴν βαρύτητα τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα ἔσχεν ἡ μανία τοῦ Comte πρὸς σχηματικὴν ταξιόνομησιν — (ταξιόνομησιν ἄλλωστε, τῆς ὁποίας τὰ κριτήρια ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρῶς ὑποκειμενικά, σχεδὸν δογματικά) — δὲν ἔχει εἰ μὴ νὰ ἀναμετρήσῃ τὴν ὀδυνηρὰν ἐπίδρασιν, ἣν ἐξήσκησε τὸ παράδειγμα του ἐπὶ τῶν ἀμέσως ἢ καὶ ἐμμέσως καταταχθέντων εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐπιγόνων του (πρβλ. κυρίως τὸ σύστημα τοῦ *De Greef*).

Οὕτω λοιπὸν ἡ κληρονομία, ἣν ἀφῆκε ὁ Comte, ὑπῆρξε κληρονομία ἀνίκανος, ὅπως ἐμπνεύσῃ εἰς νέαν καὶ παραγωγικωτέραν ἐρευναν, ὁπῆρξε κληρονομία, ἣτις — πρὸς τὴν θαυμαστὴν καὶ συγκινητικὴν ὀπομονὴν τῶν ὀπαδῶν του, ἰδίως τοῦ E. Littré — ἦτο προωρισμένη νὰ διαλυθῇ μὲ τὴν πρῶτην ἐμφάνισιν τῆς συγκριτικῆς ἢ βιολογικῆς Κοινωνιολογίας.

Τί προσέφερον ὅμως καὶ ἡ τελευταία αὕτη εἰς τὴν κοινωνιολογικὴν ἔρευναν ;

Καὶ ὁ Comte εἶχεν ὀρμηθῆ ἀπὸ τὴν Βιολογίαν. Καὶ τοῦ Γάλλου κοινωνιολόγου ἡ προέλευσις ἦτο νατουραλιστικὴ. Τὰ κριτήρια ὅμως, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἶχεν οὗτος προβῆ εἰς τὴν ταξινομήσιν ἢ μάλλον βαθμολόγησιν τοῦ ὅλκου τοῦ ἦσαν καθαροί, σχεδὸν μονομερῶς πνευματικά. Τὴν συγκριτικὴν Κοινωνιολογίαν διέκρινεν ἀντιθέτως ἡ αὐστηρὰ συνέπεια πρὸς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν ὀρμήθη, ἢ σχεδὸν σπασμωδικὴ ἔμμονή τῆς εἰς τὴν νατουραλιστικὴν τῆς κοσμοθεωρίαν. Ὁ *Herbert Spencer* δὲν βλέπει εἰ μὴ μόνον μέσῳ τοῦ πρίσματος τῶν βιολογικῶν ἀναλογιῶν. Ἄγνοεὶ τελείως τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου — (τὸν ἀνθρώπου ἠγνόησε σχεδὸν καὶ ὁ Comte) —, τὴν δὲ ὑπόστασίν του ὡς ὑποκειμένου καὶ ὡς ψυχολόγος ἀκόμη παρανοεῖ. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ψυχολογίᾳ του θεωρεῖ τὸν ἠθικὸν Νόμον — (διὰ τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τοῦ ὁποίου ἄλλωστε ἐν καὶ μόνον ἐθέσπισε κριτήριον καὶ τοῦτο ἠθονιστικόν) — ὡς πρυέκτασιν τοῦ βιολογικοῦ Νόμου. Τὴν ἐσωτερικὴν ὑγίην, τὰ ἐσωτερικὰ δημιουργικὰ κίνητρα τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ἐμφανίσεων οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον θίγει. Περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἐξωτερικῆς τῶν κατασκευῆς καὶ τοῦτο μόνον ἐφ' ἔσόν τοῦ προσφέρεται ἡ εὐκαιρία βιολογικῶν ἀναλογιῶν. Μόνον τὰ ὅμοια βλέπει. Διὰ τὰ ἀπράβλητα καὶ διακρινόμενα εἶνε τελείως τυφλός. Δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν εἰ μόνον ὅ,τι εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς βάσις διὰ τὸν θεμελιώδη του ἰσχυρισμόν, ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν κοινωνικῶν ἀποτελεῖ προέκτασιν τῆς βιολογικῆς ἐξελίξεως καὶ ὅτι ὁ ρυθμίζων αὐτὴν Νόμος εἶνε ὁ Νόμος τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, τὸν ὁποῖον — (αὐτὸ δέον νὰ ὁμολογηθῆ) — πρὸ τοῦ *Darwin* εἶχεν οὗτος σχεδὸν ἀποκρυστάλλωσει.

Ὅπως ὁ *Spencer*, οὕτω καὶ οἱ *Marx* καὶ *Gumplowicz* ἠγνόησαν τελείως τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὑποκειμένου βουλήσεως. Κατὰ τὸν *Marx*, ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις προσδιορίζεται, οὐχ ἀπλῶς ρυθμιστικῶς, ἀλλὰ δημιουργικῶς, ὑπὸ τῆς πάλης τῶν τάξεων, πάλης ἀναλόγου πρὸς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, τοῦ ὁποῦ μόνον ὑποκαίμενον — ὡς ῥητῶς ἐξάγεται ἐκ τῆς *Δαρβινείου* κοσμοθεωρίας — εἶνε ἡ Φύσις. Παρεμφερῶς ἀποφαινεται καὶ ὁ διαρκῶς ἀποφαινόμενος, μηδέποτε ὅμως ἐισερχόμενος εἰς τὴν βαθυτέραν καὶ λεπτομερεστέραν ἐξήγησιν τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ *Gumplowicz*. Καὶ κατ' αὐτόν: ὁ μόνος δημιουργικῶς προσδιορίζων τὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινωνικῶν Νόμος εἶνε ἡ πάλη τῶν φυλῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν κοινωνικῶν ομάδων ἀφ' ἑτέρου.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω ἔρευνηταί, κυρίως ὅμως ὁ *Spencer* καὶ οἱ ἄλλοι

διαδοχοί του (ἀπὸ τοῦ Lilienfeld μέχρι τοῦ Worms) ἠγγόνησαν τελείως τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τῆς ἱστορικῆς διαδικασίας, ἣτις — καὶ ἀν ἀκόμη δὲν διέπεται ὑπὸ τοῦ Νόμου δὲν ἐν εἰδικῇ πραγματείᾳ (Evolution und Fortschritt, eine sozialphilosophische Skizze, 1926) ἀνεπτύξαμεν καὶ ὡς ἄκρως ἀντιβιολογικὸν ἐχαρακτηρίσαμεν — πάντως δὲν ἀποτελεῖ προέκτασιν τῆς βιολογικῆς ἐξελιξεως καὶ δὲν διέπεται — δημιουργικῶς τοῦλάχιστον — ὑπὸ τοῦ Νόμου τῆς τυφλῶς ἐπιανεργουμένης καὶ ὑπὸ τῆς Φύσεως ὡς μόνου ὑποκειμένου ὠθουμένης ἐπιλογῆς. Οὕτω λοιπὸν ἠγγονήθη ἡ ὑπερξίς τοῦ ἀτόμου, ὡς ὑποκειμένου βουλήσεως ἰκανῆς ὅπως προσδιορίσῃ κατεύθυνσιν ἐξελικτικὴν τῆς Κοινωνίας.

Ἀπέναντι ὄλων τῶν ἀνωτέρων αὐτὸς ὁ Immanuel Kant, παρὰ τὸ ἀνθιστορικὸν πνεῦμα, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν φιλοσοφικοῦ ιστορικὴν του κοσμοθεωρίαν χαρακτηρίζει, εἶχεν ἀχθῆ εἰς συμπεράσματα ἀναντιρρήτως διανυγίστερα. Ὁ δυασμὸς τοῦ *mundus sensibilis* (αἰσθησιακοῦ, φαινομένου κόσμου) καὶ τοῦ *mundus intelligibilis* (πνευματικοῦ, νοουμένου κόσμου), τὸν ὅποιον ἐθέσπισε, χωρὶς νὰ ἀποτελῇ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, προσφέρει ὅμως νύξεις προυξιοτάτας διὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ἀληθὲς εἶνε βεβαίως, ὅτι ὁ δυασμὸς τοῦ Kant, καίτοι πρωτότυπος, εὐρίσκειται ἐν ταῦτοις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυαδιστικῶν θεωριῶν τοῦ παλαιοῦ ῥυθμοῦ, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν ἀκόμη τελείως χειραφετηθῆ ἡ ἐποχὴ του. Ἐκτείνω ὅμως, τὸ ὅποιον θὰ ἀπετέλει ὠφέλιμον γνῶσιν εἰς ὄλους τοὺς κοινωνιολόγους καὶ τὸ ὅποιον ὁ Kant ἐπιμόνως τονίζει εἶνε τοῦτο : ὅτι ὁ νοούμενος κόσμος ἔν εἶνε προέκτασις τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ ὅτι ἡ ἱστορία ἔν διέπεται μόνον ὑπὸ τῆς αἰτιότητος τῶν φυσικῶν Νόμων (τοὺς ὁποίους ἄλλωστε τὸ λογικὸν ὑπαγορεύει εἰς τὴν Φύσιν), ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς αἰτιότητος — ἐάν εἶνε δυνατόν νὰ ὀνυμωθῇ οὕτω — τῆς ὀρμωμένης ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις καὶ προσδιορίζει τὴν ἠθικὴν τῶν κοινωνιῶν πρόοδον. Ἐκτὸς τοῦ φαινομένου, τοῦ αἰσθησιακοῦ κόσμου, ὅστις τυγχάνει ὑποταταγμένος εἰς τὰς κατηγορίας τοῦ καθάρου Λόγου, ὑφίσταται κατὰ τὸν Kant καὶ ὁ κόσμος ἐκείνος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκολουθία δὲν εἶνε προσδιορισμένη ἀναγκαστικῶς ὑπὸ τῶν αἰτίων, τῶν ἀπορροδόντων ἀπὸ τοὺς Φυσικοὺς Νόμους, ἀλλὰ τελεολογικῶς ὑπὸ τῶν σκοπῶν, τῶν ἐκδηλουμένων ὑπὸ τὴν μορφήν κατηγορικῶν προσταγῶν τῆς ἐλευθέρως κινουμένης συνειδήσεως, ἰδεωδῶν τοῦ Πρακτικοῦ Λόγου. Ἡ διάκρισις αὕτη, ἡ ἐννοια ὅφ' ἦν παρουσιάζονται οἱ σκοποὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ αἷτια τῶν φυσικῶν Νόμων, εἶνε βεβαίως ἀνθιστορικῆ. Τὸ τοιοῦτον καθίσταται εἰτι ἐμφανέστερον, ὅταν παρακολουθήσῃ τις τὴν ἐξελίξιν, ἣν ἀπέστη ἡ θεωρία αὕτη ὑπὸ τῶν Νεοκαντιανιστῶν, ἰδίως

ὕπὸ τοῦ *R. Stammier*. Ἐκεῖνο ὁμῶς, τὸ ἐποίησεν δὲν ἠντιλησαν οὗτοι ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ διδασκάλου, ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον αὐτὸς ὁ *Schopenhauer* παρὰ τὴν περὶ βουλήσεως θεωρίαν του, δι' ἧς ἔδωκε συγκεκριμένα ὄρια εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ νοουμένου κόσμου, δὲν ἐπραξε, θὰ ἔπρεπε — λόγῳ ἀκριβῶς τῶν ἱστορικῶν πρὸς ὑποθέσεων, ἐξ ὧν ὠρμήθησαν — νὰ πράξωσιν οἱ Κοινωνιολόγοι. Αὐτοὶ ὁμῶς οἱ τελευταῖοι ἠγνόησαν τελείως τὴν προηγηθεῖσαν ἔρευναν ἢ μάλλον δὲν ἠγνόησαν τὴν σημασίαν τῶν πορισμάτων τῆς. **Ἡ κοινωνιολογικὴ τῶν ἔρευνα ἦτο μόνον κατ' ἐπίφασιν κοινωνιολογικὴ.** Δὲν εἶχεν ὡς ἀντικείμενον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄνθρωπον ὡς ὑποκαίμενον βουλήσεως, ἀλλὰ τὴν Φύσιν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὅποιαν εὗρισκετο ἡ Κοινωνιολογία τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐνεφανίσθη ὁ Φερδινάνδος Τόππιες. Καὶ ἐρωτῶμεν πάλιν : Ἐπὶ τίνων προηγουμένων τῆς αὐτῆς Ἐπιστήμης ἤδύνατο οὕτως νὰ βασισθῇ; Ἡ μόνη ἀπάντησις, ἣν δικαιούμεθα νὰ δώσωμεν μετὰ τὴν συνοπτικὴν ἐκθεσιν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πεπραγμένων τῆς Κοινωνιολογίας, εἶνε ἡ ἀκόλουθος : ὁ Τόππιες ἐπ' οὐδενὸς προηγουμένου τῆς αὐτῆς Ἐπιστήμης ἤδύνατο νὰ βασισθῇ. Ὁ Τόππιες ἐνεφανίσθη ὡς ὁ πρῶτος πράγματι κοινωνιολόγος. Πολλοὶ εἶχον προηγηθῆ αὐτοῦ ἐπιστημονικοὶ ταξινομοὶ, ψυχολόγοι, βιολόγοι. Οὐδεὶς ὁμῶς κοινωνιολόγος. Ἐὰν ὑπάρχῃ γραμμὴ τις συνεχείας μετὰ τῆς κοινωνιολογίας τοῦ Τόππιες καὶ τῶν προηγηθεῖσάν αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ἡ γραμμὴ αὕτη συνδέει τὸν Τόππιες τὸ πολὺ πρὸς τοὺς Φιλοσόφους τῆς Ἱστορίας, εἰτινες, παρὰ τὴν μονομερῆ συνήθως καὶ ἀξιοδοτικὴν τῶν κοσμοθεωρίαν, προσέφερον ἐν τούτοις εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν πολυτιμώτερα στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς πρώτους τῆς κατ' ἐπίφασιν φορεῖς. Ὅχι μόνον ὁ *Herder*, τὸν ὅποιον τόσον ἡ Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας καὶ ἡ Ἱστορία τῶν Πολιτισμῶν, ὅσον καὶ ἡ Κοινωνιολογία καὶ ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία ὡς πατέρα τῶν διεκδικεῖσάν, ἀλλ' αὐτὸς αὐτός ὁ *Hegel* ἐθεώρησε κατὰ βάθος τὴν βούλησιν ὡς τὸ μόνον κίνητρον τῆς Ἱστορίας. Λογικὴ ἦτο βεβαίως, κατ' αὐτόν, ἡ διαλεκτικὴ διαδικασία τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, ἡ ἐγελιανικὴ ἰδέα ὁμῶς δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰ μὴ ἡ «οὐσιαστικὴ βούλησις» (*der substantielle Wille*).

Ὁ Τόππιες ἔστρεψε λοιπὸν πρῶτος τὴν κοινωνιολογικὴν ἔρευναν πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν: πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἄτομον, ὡς ὑποκαίμενον βουλήσεως ἦτο τὸ πλησιέστερον καὶ εὐγλωττότερον ὄντων τῶν ὄντων. Καὶ ὁμῶς οὐδεὶς σχεδὸν τῶν κοινωνιολόγων μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Τόππιες τὸ εἶχεν ἀντιληφθῆ. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ περιβόητοι πολέμιοι τῆς ἀφηρημένης σκέψεως ἐδλεπον τὸν ἄνθρωπον μόνον ὡς ἀφηρημένον ὄν. Δὲν τοῦ ἀνεγνώρι-

ζον συγκακριμένην υπόστασιν. Ὁ Comte βλέπει ὡς μονάδα κοινωνικὴν τὴν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι αὐτῆς, ὡς καὶ ἀπέναντι τῆς Ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου δὲν βλέπει τὸν ἄνθρωπον εἰ μὴ μόνον ὡς ἀφαίρεισιν. Τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἀκούομεν καὶ ἀπὸ τὸν Spencer καὶ τοὺς ἄλλους κοινωνιολόγους, ἐκτὸς τοῦ *Schäffle*, ὅστις πρῶτος ἐξ ὄλων τῶν βιολογιστῶν κοινωνιολόγων ἀποφασίζει ἐπὶ τέλους νὰ υποψιασθῇ τὴν . . . ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἀπὸ τοὺς *Lazarus* καὶ *Wundt* τὰ αὐτὰ ἀκούομεν. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ἀφαίρεισιν. Δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ πραγματικότητι. Τὴν τοιαύτην ἀποψιν εἶχονεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ ἡμῶν νὰ καταπολεμήσωμεν.

Τοῦ Tönnies τὸ μέγα ἐπίτευγμα συνίσταται — ὡς ὀρθότατα τονίζει ὁ *Paul Barth* ἐν τῇ κριτικῇ τμήματι τοῦ ἔργου του « *Die Philosophie der Geschichte als Soziologie* » — εἰς τὸ ὅτι ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τέλους, πρῶτος μεταξὺ ὄλων τῶν κοινωνιολόγων, συνειδητῶς καὶ ἐν συνεπειστάτῃ ἀκριθείᾳ, τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν θελήσεων εἰς τὸ κέντρον τῆς κοινωνιολογικῆς ἐρεύνης. Ἔδωκε τὴν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν. Ὁ *Max Weber*, ὁ *Sombart* καὶ αὐτὸς ὁ *Simmel* ἐβασίσθησαν ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ δράσις, ἀδιαφόρως ἐὰν εἶναι ἐξωτερικὴ ἢ ἐσωτερικὴ, παράλειψις ἢ ἀνεχὴ, ὁ προσανατολισμὸς διαφόρων δράσεων (βουλευτικῶν γεγονότων) πρὸς ἀλλήλας εἶναι ἡ βᾶσις τῆς κοινωνιολογικῆς ἐρεύνης τοῦ *Max Weber*.

Τὸ ἔργον, δι' οὗ ἐνεφανίσθη ὁ Tönnies τῷ 1887 φέρει τὸν τίτλον « *Gemeinschaft und Gesellschaft* » (Κοινότης καὶ Κοινωνία). Ὁ τίτλος ἤδη μᾶς προειδοποιεῖ, ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται διάκρισις ριζικὴ μεταξὺ δύο σοσιολογικῶν κατηγοριῶν. Ἡ Κοινότης, κατὰ τὸν Tönnies, εἶναι ἡ ἔνωσις, ἣτις ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν της κυρίως εἰς τὴν παράδοσιν καὶ τῆς ὁποίας τὸν συνδετικὸν κρίκον ἀπαρτίζει θέλησις κοινὴ καὶ πίστις κοινὴ. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὀργανικῶς παρηγγμένην Κοινότητα, ἡ Κοινωνία παράγεται τεχνητῶς καὶ μηχανικῶς. Ἡ Κοινωνία βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀθαιρέσεως καὶ κέρτηται σκοποῦς ἐγωϊστικοῦ. Τὴν πλείστον ἀντικαθιστᾷ ἡ θεωρία, τὴν θρησκευτικὴν ἢ κοινὴ γνῶμη, τὸ ἦθος ὁ συρμαῶς κ.λ.π. Τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνθρωπότητος βλέπει ὁ Tönnies ὡς ἐξέλιξιν ἀπὸ τῆς Κοινότητος εἰς τὴν Κοινωνίαν, ἀπὸ τῆς κοινότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθοῦς δημιουργίας εἰς τὴν ἐνότητα τῆς μεγαλουπόλεως, ἐνότητα νόθον καὶ καθολογικὴν, βασιζομένην ἐπὶ συμπερόντων καὶ λογικῶν συμβιδιασμῶν, προστατευομένην ὑπὸ τῆς ἀπογυμνωμένης ἀπὸ κάθε βαθυτέραν συγκλίνησιν καὶ πίστιν Ἐπιστήμης.

Ὁ Πασσιμισμὸς τοῦ Tönnies εἶναι καταφανής. Ζῶν ὅμως ἐν μέσῳ ἧν γενικῆς καταπτώσεως ὄλων τῶν ἀξιών, ἣτις ἐκυριάρχει τῆς ἐποχῆς

καθ' ἣν ἀπεφάσισε νὰ ἐμφανισθῆ, μὴ αἰσθανόμενος δὲ καὶ τὴν δύναμιν ὅπως ὀψώθῃ ὑπεράνω τῆς πραγματικότητος ὡς προφήτης νέου μέλλοντος, τι ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἀπὸ τοῦ νὰ στρέψῃ — ἐν ῥωμαντικῇ νοσταλγίᾳ — τὰ βλέμματά του πρὸς τὸ παρελθὸν ἐκεῖνο, πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ὅποιοι οὐδεμία συνέτρεχε δύναμις;

Καὶ ὅμως: Ἡ ὑπηρεσία, τὴν ἵπποισιν προσέφεραν ὁ Τόπνιας ἦτο ἀνεπίμητος. Ἐν τῇ πιστοποιήσει τοῦ κληροῦ εὐρηγεται συνήθως καὶ αἰζηωρότερα ἀρχαὶ τῆς θεραπείας του. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Τόπνιας ἐν Γερμανίᾳ ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε εἶνε ζήτημα εἰς ἐξοκολαυθῆ ἀπὸ τῆς ἐμφάνισσος τοῦ ἔργου του κίνησις πνευμάτων, ἡ ὅποια νὰ μὴ εὐρίσκαται, συνειδητῶς ἢ καὶ ἀσυνειδητῶς, ἐν αἰτιώδει συνδέτηφ πρὸς τὴν συμβολὴν τοῦ γηραιοῦ ἤδη Γερμανοῦ διανοουμένου. Αὐτὴ αὐτὴ ἡ πλέον ἐκπνευστατικὴ κίνησις ἐν Γερμανίᾳ, ἡ ὑπὸ τοῦ Landauer εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀντιμαρξικῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας ὀργανωθείσα, ἤντηλε τὴν ἐμπνευσίν τῆς ἐκ τοῦ ῥωμαντικοῦ καὶ φαινομενετικῶς ὀπισθοδρομικοῦ βλέμματος τοῦ Τόπνιας. Ἡ ἀναγέννησις τῆς κοινότητος ὕπηρξε τὸ ἰδανικὸν τοῦ μεγάλου καὶ ἀτυχοῦς Landauer.

Ἡ διάψευσις τῶν φόβων τοῦ Τόπνιας ἐπιβάλλει οὕτω ἀνθεωρήσιν τινα τῶν δοξασθῶν του. Ἡδὴ ὁ Max Weber — ὡς καὶ ἐν ἄλλῃ ἡμῶν πραγματεία- (Περὶ τῶν μεθόδων τῆς Κοινωνιολογίας, 1926) ἀναφέρομεν — εὐρύνει τὴν ἐννοίαν τῆς Κοινότητος. Κατὰ τὸν Max Weber ἡ Κοινότης βραχίζεταί ἐπὶ ὑποκαταμερικῶς ἐννοούμενου (ἐκ παροδόσεως ἢ ἐξ ἐσωτερικῆς συγκινήσεως) συνδέσμου. Ὁ Hermann Schmalenbach μάλιστα ἀποκλείει τοῦ κλεισίον τῆς Κοινότητος τὸν ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἢ ἐσωτερικῆς συγκινήσεως σύνδεσμον καὶ θεσπίζει, εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Κοινωνίας καὶ τῆς Κοινότητος, ὡς τρίτην σοσιολογικὴν κατηγορίαν, τὸν Δεσιμόν (Bund).

Ὅχι ὅμως μόνον εἰς τὸ μεθοδολογικὸν μέρος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα αὐτῆς σημεία χρῆζει ἀνθεωρήσεως ἡ θεωρία τοῦ Τόπνιας. Ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ ἡμῶν «Περὶ τῶν μεθόδων τῆς Κοινωνιολογίας» προσφέρομεν νύξεις τινὰς περὶ τῶν ἀνυγκαίων ἀναθεωρήσεων. Ἡ κυριωτέρα ἔγκειται εἰς τὴν σειρὰν τῆς διαδοχῆς τῶν σοσιολογικῶν κατηγοριῶν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἱστορίας. Ὁ Τόπνιας ἐν τῷ ὑπερβολικῷ αὐτοῦ ῥωμαντισμῷ, βλέπει τὸ ἀπώτερον παρελθὸν τελείως ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν Κατηγορίαν τῆς Κοινωνίας καὶ λυκνιζόμενον μόνον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Κοινότητος. Τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος ἐσήμανε, κατ' αὐτόν, καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῶν τελευταίων ἰχνῶν κοινότητος. Ἡ ἀπαχθὴς μορφή τῆς Κοινωνίας ἐσημαίωσε τὸν τελικὸν τῆς θρίαμβον ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐντεθεν.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις εὐρηναὶ ἀναντιρρήτως ἴχνη μεγάλων ἀληθειῶν. Τὸ ὅτι ἡ Πολιτεία, τὸ Κράτος ἀποτελεῖ τὴν ὀργάνωσιν, ἣτις ὑπὲρ πάσαν ἄλλην ἐξασκεῖ τὸ Δίκαιον τῆς Κοινωνίας, τοῦτο εἶνε ὡσαύτως ἀληθές. Ἀπέναντι τῆς κοινότητος τοῦ Ἔθνους — τοῦ ὄραιότη. του αὐτοῦ καὶ ἀνεξαλείπτου πνεύματος, ὅπως λέγει ὁ Landauer — δυσκόλως δυνάμεθα τὰ ἀποφύγωμεν τὸν πειρασμόν, ὅπως χαρακτηρίσωμεν τὸ κράτος — ὅπως ἐχαρακτήρισε τοῦτο ὁ *L. Ward* — ὡς παράσιτον. Ἡ Κοινωνία ὅμως ὑπῆρξε καὶ πρὸ τῆς ἀποκρυσταλλώσεως τοῦ « Κράτους », διότι Κράτος ἐπέτελει πρὸ αὐτοῦ ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια ἢ ἡ πατριά. Ἡ Κοινωνία, ἐάν δὲν εἶναι παλαιότερα τῆς Κοινότητος πάντως δὲν εἶνε καὶ νεώτερα αὐτῆς. Τὰ τρία προσδιοριστικὰ αὐτῆς στοιχεῖα, τὸ Δίκαιον, τὸ Ἔθιμον καὶ ἡ Ἠθικὴ, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο τελευταῖα ἀποτελοῦν καὶ τοὺς ρυθμιστικούς (δὲν λέγομεν : τοὺς δημιουργικούς) παράγοντας τῆς Κοινότητος, εἶνε τὰ πρωταρχικὰ στοιχεῖα πάσης ἱστορικῶς τοῦλάχιστον ἐξηλεγμένης ἀνθρωπίνης συμβιώσεως. Ἡ ἱστορικὴ καὶ λογικὴ διαδοχὴ τῶν σοσιολογικῶν κατηγοριῶν εἶνε μᾶλλον ἢ ἐκλόουθος : Κοινωνία, Κοινότης, Δεσμός. Ἡ πλήρης ὑποχώρησις τῆς πρώτης πρὸ τῶν δύο τελευταίων θὰ εἶνε — πρέπει τοῦλάχιστον νὰ εἶνε — τὸ ἰδανικὸν τοῦ μέλλοντος.

Παρ' ἑλας ὅμως τὰς ἀναθεωρήσεις τῶν δοξασίῶν τοῦ Tönnies, τοῦτο μένει ἀκαμφισβήτητον : ὁ Tönnies προσέφερε πρῶτος τὴν πεθανότητα πραγματικῆς κοινωνιολογικῆς ἐρεῦνης. Ἡ τοποθέτησις τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐρεῦνης ἦτο ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς Κοινωνιολογίας.

Πρὶν ἢ τερματίσωμεν τὴν παρούσαν μας μελέτην, δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν ἀμνημόνευτον καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ θεμελιώδους ἔργου τοῦ Tönnies, ἄλλος ἐπιστήμων, ξένος τελείως πρὸς τὴν ἐρευναν τοῦ Γερμανοῦ διανοουμένου, ὁπαδὸς μάλιστα τοῦ Spencer ἐξίχθη ὡσαύτως εἰς τὸν γνωρισμόν, ὅτι ἡ βούλησις εἶνε τὸ κίνητρον τῆς Κοινωνίας. Ὁ παράδοξος αὐτὸς βιολογιστῆς Κοινωνιολόγος ἦτο ὁ *Lester F. Ward*.

